

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/152/2008

RZECZYWISTOŚĆ PARAFIALNA OPINIE Z LAT 2005 I 2008

KOMUNIKAT Z BADAŃ

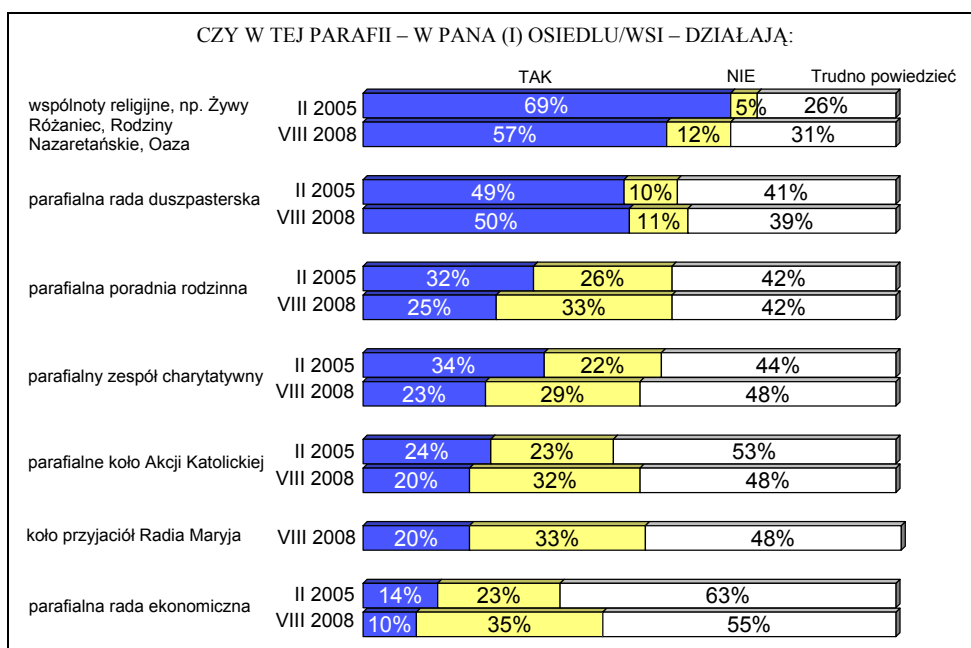
WARSZAWA, PAŹDZIERNIK 2008

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

- W porównaniu z rokiem 2005 badani rzadziej odnotowują w swojej lokalnej parafii działanie: wspólnot modlitewnych (spadek wskazań o 12 punktów), zespołów charytatywnych (spadek o 11 punktów), poradni rodzinnych (spadek o 7 punktów), kół Akcji Katolickiej i rad ekonomicznych (spadek po 4 punkty).

- Dwie piąte ankietowanych (41%) twierdzi, że w ich lokalnej parafii oficjalnie informuje się parafian zarówno o dochodach, jak i o wydatkach, a 12% przyznaje, że ogłasza się tylko informacje o wydatkach. Niemal co drugi respondent (47%) nie odnotowuje w swojej lokalnej parafii żadnych oficjalnych sprawozdań o finansach (ani o dochodach, ani o wydatkach).
- W porównaniu z rokiem 2005 znacznie mniej badanych stwierdza, że w ich parafii organizuje się opiekę nad dziećmi (spadek wskazań o 16 punktów) oraz zajęcia dla młodzieży (spadek o 12 punktów) i wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży (spadek o 8 punktów). Mniejszy zakres ma także opieka nad ludźmi starymi, niedołączonymi (spadek wskazań o 11 punktów) oraz pomoc dla najuboższych (spadek o 9 punktów) i bezrobotnych (spadek o 7 punktów). Zmalała też aktywność parafii w organizowaniu pielgrzymek krajowych (spadek wskazań o 8 punktów) oraz imprez sportowo-turystycznych (spadek o 7 punktów).

Z naszych sierpniowych badań wynika, że parafia działająca w społeczności lokalnej dla większości społeczeństwa jest centrum życia religijnego, ponadto dla znacznej grupy jest szkołą społecznego działania oraz miejscem, gdzie znajdują oparcie w potrzebie¹. Znacząca większość Polaków w jakimś stopniu wspiera lokalną parafię finansowo oraz czuje się z nią związana, choć nie ma poczucia wpływu na to, co się w niej dzieje i – co szczególnie zastanawia – nie chce go mieć. Okazuje się także, że w ostatnich trzech latach, jakie upłynęły od śmierci Jana Pawła II, zaszły niekorzystne zmiany: mniej osób uczestniczy w życiu religijnym i społecznym lokalnej parafii, osłabło poczucie związku z nią, przybyło też ludzi, którzy nie mają poczucia wpływu na sprawy parafii i nie odczuwają potrzeby współkształtowania środowiska parafialnego.

W kolejnym opracowaniu z tego sondażu² – poszukując przyczyn osłabienia więzi Polaków z lokalną parafią – koncentrujemy się na rzeczywistości parafialnej widzianej oczami badanych. Chcieliśmy się dowiedzieć, czy i w jakim stopniu lokalne parafie stwarzają warunki do tego, by świeccy stawali się ich współgospodarzami, a nie jedynie uczestnikami praktyk religijnych. Pytaliśmy więc respondentów, czy w ich parafiach działają mikrostruktury zachęcające parafian do współpracy z księżmi i podejmowania współodpowiedzialności za kształt życia parafialnego, a także czy w parafii dopuszcza się świeckich do rozwiązywania spraw finansowych, czy w ogóle informuje się ich o stanie finansów oraz czy podejmuje się działania mające na celu zaspokajanie rozmaitych, również pozareligijnych, potrzeb społeczności parafialnej. Porównanie deklaracji z lat 2005 i 2008 pozwoli sprawdzić, czy coś się w tej dziedzinie zmieniło w ciągu ostatnich trzech lat.

---

¹ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich związkach z lokalną parafią. Opinie z lat 2005 i 2008”, wrzesień 2008 (oprac. B. Wciórka).

MIKROSTRUKTURY PARAFIALNE

Spośród parafialnych mikrostruktur sprzyjających współdziałaniu świeckich z księżmi w kształtowaniu życia parafialnego ankietowani najczęściej wymieniają wspólnoty modlitewne, takie jak np. Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie, Oaza (57%)³. Co drugi badany (50%) wskazuje też na istnienie w jego lokalnej parafii rady duszpasterskiej⁴. Ponadto co czwarty zaświadcza, że działa poradnia rodzinna (25%) oraz zespół charytatywny (23%), a co piąty odnotowuje istnienie koła Akcji Katolickiej oraz koła przyjaciół Radia Maryja (po 20%). Najmniej widoczne są natomiast rady ekonomiczne – zauważa je w swojej lokalnej parafii zaledwie co dziesiąty badany (10%)⁵.

Należy podkreślić, że w porównaniu z rokiem 2005 zaszły w tej dziedzinie niekorzystne zmiany. Badani rzadziej odnotowują działanie wspólnot modlitewnych (spadek wskazań o 12 punktów), zespołów charytatywnych (spadek o 11 punktów), poradni rodzinnych (spadek o 7 punktów), a także – choć w tym przypadku zmiany są mniejsze – kół Akcji Katolickiej i rad ekonomicznych (spadek po 4 punkty). Na niezmienionym poziomie utrzymały się jedynie wskazania dotyczące istnienia rad duszpasterskich (w roku 2005 nie pytano o koła Radia Maryja).

Tabela 1

Czy w tej parafii – w Pana (i) osiedlu/wsi – działają:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	II 2005			VIII 2008		
	w procentach					
– wspólnoty religijne, np. Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie, Oaza	69	5	26	57	12	31
– parafialna rada duszpasterska	49	10	41	50	11	39
– parafialna poradnia rodzinna	32	26	42	25	33	42
– parafialny zespół charytatywny	34	22	44	23	29	48
– parafialne koło Akcji Katolickiej	24	23	53	20	32	48
– koło przyjaciół Radia Maryja	-	-	-	20	33	48
– parafialna rada ekonomiczna	14	23	63	10	35	55

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (219) przeprowadzono w dniach 1–4 sierpnia 2008 roku na liczącej 1076 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

³ Warto przy tym podkreślić, że tylko 6% badanych deklaruje przynależność do wspólnot religijnych w parafii. Por. komunikat CBOS wyd. cyt.

⁴ Do rady duszpasterskiej powinni należeć parafialni księża oraz świeccy; jest ona wyłącznie organem doradczym proboszcza, a jej zadaniem jest analiza działań duszpasterskich i formułowanie praktycznych wniosków.

⁵ Więcej informacji na ich temat w następnym rozdziale.

Z powodu słabego poinformowania ogółu respondentów w tej kwestii (odpowiedzi „trudno powiedzieć” w granicach od 31% do 55%) warto sprawdzić, jak widzą nasycenie mikrostrukturami środowiska parafialnego ci badani, którzy powinni więcej wiedzieć o lokalnej parafii, ponieważ deklarują swój związek z nią, czują się jej członkami⁶.

Tabela 2

Czy w tej parafii – w Pana (i) osiedlu/wsi – działają:	Odpowiedzi twierdzące		
	ogółu badanych	osób deklarujących, że czują się związane z lokalną parafią* (N=793)	osób deklarujących, że nie czują się związane z lokalną parafią* (N=265)
	w procentach		
♦ wspólnoty religijne, np. Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie, Oaza			
Tak	57	66	33
Nie	12	14	7
Trudno powiedzieć	31	20	60
♦ parafialna rada duszpasterska			
Tak	50	60	22
Nie	11	13	6
Trudno powiedzieć	39	27	72
♦ parafialna poradnia rodzinna			
Tak	25	29	13
Nie	33	39	17
Trudno powiedzieć	42	32	70
♦ parafialny zespół charytatywny			
Tak	23	27	11
Nie	29	35	13
Trudno powiedzieć	48	38	75
♦ parafialne koło Akcji Katolickiej			
Tak	20	24	8
Nie	32	38	16
Trudno powiedzieć	48	38	75
♦ koło przyjaciół Radia Maryja			
Tak	20	21	14
Nie	33	39	16
Trudno powiedzieć	48	40	70
♦ parafialna rada ekonomiczna			
Tak	10	12	3
Nie	35	42	17
Trudno powiedzieć	55	46	80
* Połączono odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”, pominięto „trudno powiedzieć”			

Badani mający poczucie przynależności do lokalnej parafii stykają się z działalnością mikrostruktur znacznie częściej niż nieodczuwający z nią związku. Wspólnoty modlitewne zauważa dwie trzecie respondentów identyfikujących się z parafią (66%), a rady duszpasterskie – trzy piąte (60%). Ponad jedna czwarta potwierdza też funkcjonowanie

⁶ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich związkach z lokalną parafią”, wyd. cyt.

poradni rodzinnych (29%) oraz zespołów charytatywnych (27%). Co czwarty badany z tej grupy (24%) zetknął się również z kołami Akcji Katolickiej, a co piąty (21%) – z kołami przyjaciół Radia Maryja. Zdecydowanie najrzadziej wymieniane są parafialne rady ekonomiczne (wspomina o nich zaledwie 12% ankietowanych czujących się członkami lokalnej parafii).

Porównanie tych deklaracji z uzyskanymi w roku 2005⁷ ukazuje, że również osoby związane z parafią obecnie rzadziej niż trzy lata temu dostrzegają w swoich lokalnych parafiach wspólnoty modlitewne (spadek wskazań o 11 punktów), zespoły charytatywne (spadek o 11 punktów), poradnie rodzinne (spadek o 6 punktów), a także koła Akcji Katolickiej i rady ekonomiczne (spadek po 4 punkty).

Omawiane zależności można również interpretować inaczej podkreślając, że działanie w parafii mikrostruktur, które umożliwiają świeckim współkształtowanie religijnego i społecznego życia parafii, znacznie umacnia ich więzi z lokalną parafią.

Tabela 3

Wskaźniki więzi z lokalną parafią	Wskazania osób deklarujących, że w lokalnej parafii:	
	działają jakieś mikrostruktury*	brak mikrostruktur lub nie wiadomo, czy istnieją
	(N=781)	(N=295)
	w procentach	
Czują się członkami lokalnej parafii	85	45
Praktykują w lokalnej parafii	82	48
Korzystają (sami lub rodziny) ze społecznych ofert parafii	42	10
Spółecznie pracują na rzecz kościoła i parafian	37	11
Mają wpływ na sprawy lokalnej parafii	17	2
Nie mają wpływu na sprawy lokalnej parafii, ale chcieliby mieć	15	7

* Rady duszpasterskie, ekonomiczne, zespoły charytatywne, poradnie rodzinne, koła Akcji Katolickiej, przyjaciół Radia Maryja lub wspólnoty modlitewne

Z porównania odpowiedzi badanych dostrzegających w lokalnej parafii mikrostruktury parafialne oraz tych, którzy nie potwierdzają ich istnienia, wynika, że postrzeganie obecności mikrostruktur przede wszystkim sprzyja uczestnictwu w życiu religijnym parafii oraz poczuciu przynależności do niej. Sprawia też, że ludzie znacznie częściej korzystają ze społecznej oferty parafii (bo tam, gdzie są mikrostruktury, jest ona

⁷ Zob. komunikat CBOS „Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania”, marzec 2005 (oprac. B. Wciórka).

bogatsza) oraz bardziej angażują się w pracę społeczną na rzecz kościoła i parafian, a także częściej – choć i tak w niewielkim wymiarze⁸ – mają poczucie wpływu na sprawy parafii oraz aspiracje w tym względzie.

SPRAWY FINANSOWE PARAFII

Szansa na to, by Polacy byli współgospodarzami lokalnej parafii, zależy także od tego, czy do rozwiązywania parafialnych problemów finansowych dopuszcza się osoby świeckie, a przynajmniej – czy informuje się je o stanie finansów.

Z wcześniejszych analiz wynika, że znaczna większość badanych w jakimś stopniu wspiera finansowo lokalną parafię⁹. Wydaje się jednak, że tylko niewielki odsetek parafian ma szanse współdecydować o sprawach finansowych parafii, ponieważ – jak wynika z deklaracji – zaledwie co dziesiąty zetknął się w swojej parafii z radą ekonomiczną (która na podstawie prawa kanonicznego powinna istnieć w każdej parafii). Do zadań rady, w skład której obowiązkowo wchodzi także świeccy, należy pomoc proboszczowi w administrowaniu dobrami materialnymi parafii oraz składanie raz w roku sprawozdania finansowego z przychodów i poniesionych kosztów. Brak tej instytucji może świadczyć o niedopuszczaniu świeckich do rozwiązywania problemów finansowych i gospodarczych parafii, zwiększa też prawdopodobieństwo, że parafianie nie są wystarczająco informowani o finansach parafii, mimo że zalecenie w tej sprawie zostało wyraźnie sformułowane przez II Synod Plenarny: „Instytucje diecezjalne i parafialne winny informować wiernych o swoich dochodach oraz o sposobach ich spożytkowania. Jest to jeden ze sposobów kształtowania Kościoła wiarygodnego w sferze ekonomicznej i budzenia współodpowiedzialności za jego dzieła”¹⁰.

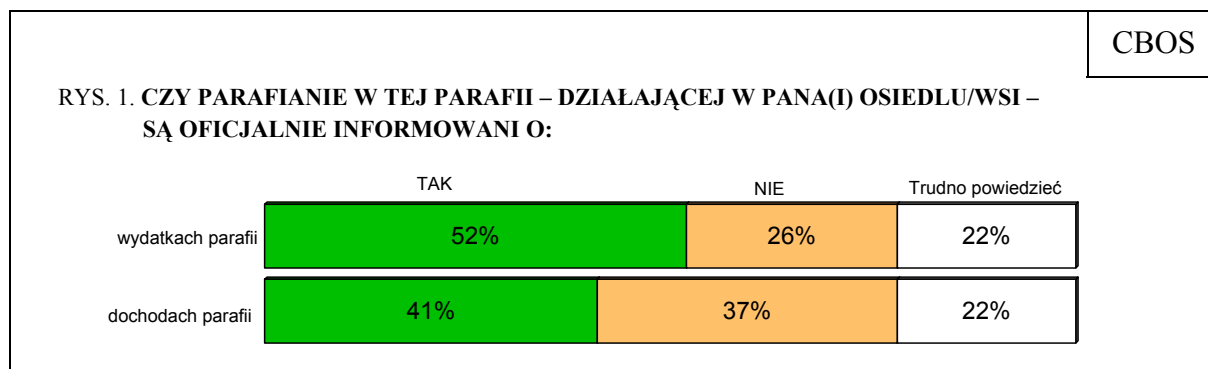
Tymczasem tylko co drugi ankietowany (52%) deklaruje, że w ich lokalnych parafiach wierni są oficjalnie informowani o wydatkach parafii, a jeszcze mniej osób, zaledwie dwie piąte (41%), przyznaje, że są oficjalnie informowani o jej dochodach.

---

⁸ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich związkach z lokalną parafią”, wyd. cyt.

⁹ Tamże.

¹⁰ II Polski Synod Plenarny..., s. 79, cyt. za E. Firlit *Przemiany społecznej roli parafii* w: „Kościół katolicki w przededniu wejścia Polski do Unii Europejskiej”, pod redakcją P. Mazurkiewicza, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.

Zrozumiałe, że badani mający poczucie przynależności do lokalnej parafii postrzegają ją bardziej pozytywnie (61% uważa, że parafianie są oficjalnie informowani o wydatkach, a 48% – że o dochodach) niż ludzie z nią niezwiązani.

Tabela 4

Czy parafianie w tej parafii – działającej w Pana(i) osiedlu/wsi – są oficjalnie informowani o:	Odpowiedzi twierdzące badanych deklarujących, że:	
	czują się związani z lokalną parafią* (N=793)	nie czują się związani z lokalną parafią* (N=265)
	w procentach	
– wydatkach parafii	61	29
– dochodach parafii	48	22

* Połączono odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”, pominięto „trudno powiedzieć”

Na podstawie wypowiedzi ankietowanych można też sądzić, że o sprawach finansowych znacznie lepiej informują te parafie, w których działają różne parafialne mikrostruktury.

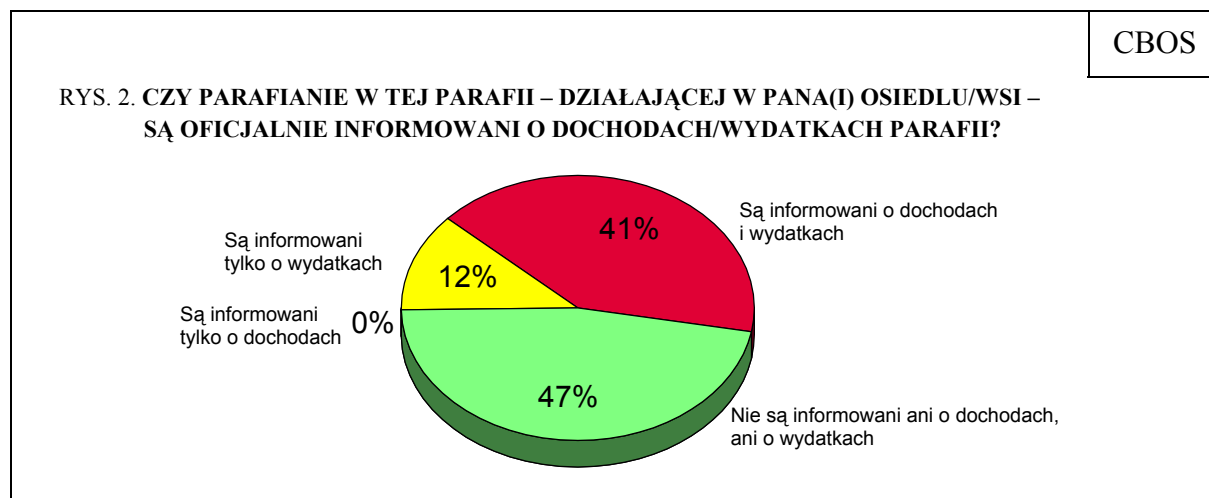
Tabela 5

Czy parafianie w tej parafii – działającej w Pana(i) osiedlu/wsi – są oficjalnie informowani o:	Odpowiedzi twierdzące badanych deklarujących, że w lokalnej parafii:	
	działają jakieś mikrostruktury* (N=781)	brak mikrostruktur lub nie wiadomo, czy istnieją (N=295)
	w procentach	
– wydatkach parafii	64	23
– dochodach parafii	50	17

* Rady duszpasterskie, ekonomiczne, zespoły charytatywne, poradnie rodzinne, koła Akcji Katolickiej, przyjaciół Radia Maryja lub wspólnoty modlitewne

Z korelacji odpowiedzi badanych na oba omawiane pytania wyłania się taki oto obraz wypełniania przez lokalne parafie kanonicznego obowiązku informowania świeckich o dochodach i sposobach ich spożytkowania. Dwie piąte ankietowanych (41%) twierdzi, że w ich lokalnej parafii oficjalnie informuje się parafian zarówno o dochodach, jak i o wydatkach, a prawie co ósmy (12%) przyznaje, że ogłasza się tylko informacje

o wydatkach. Natomiast niemal co drugi badany (47%) nie odnotowuje w swojej lokalnej parafii żadnych oficjalnych sprawozdań o finansach (ani o dochodach, ani o wydatkach).

Okazuje się, że znacznie lepiej sytuację tę oceniają badani, którzy czują się związani z lokalną parafią (47% uważa, że oficjalnie podawane są zarówno dochody, jak i wydatki, a 14% – że tylko wydatki, natomiast 39% nie odnotowuje żadnych informacji na ten temat), niż niemający poczucia przynależności do niej.

Tabela 6

Czy parafianie w tej parafii – działającej w Pana (i) osiedlu/wsi – są oficjalnie informowani o dochodach/wydatkach parafii?	Odpowiedzi twierdzące badanych deklarujących, że:	
	czują się związani z lokalną parafią* (N=793)	nie czują się związani z lokalną parafią* (N=265)
	w procentach	
Są informowani o dochodach i wydatkach	47	22
Są informowani tylko o wydatkach	14	7
Nie są informowani ani o dochodach ani o wydatkach	39	71

* Połączono odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”, pominięto „trudno powiedzieć”

Kanoniczny obowiązek informowania o sytuacji finansowej parafii jest znacznie częściej wypełniany w parafiach, gdzie działają różne mikrostruktury. Wśród badanych, którzy należą do takich parafii, co drugi (50%) uważa, że w ich parafialnym środowisku zapewniona jest pełna informacja o dochodach i wydatkach, a co siódmy (14%) jest zdania, że podaje się do wiadomości tylko wydatki. Natomiast brak jakichkolwiek oficjalnych informacji zauważa ponad jedna trzecia z nich (36%). Dla porównania, wśród członków parafii pozbawionych mikrostruktur ponad trzy czwarte (77%) wskazuje na brak jakichkolwiek informacji o finansach.

Tabela 7

Czy parafianie w tej parafii – działającej w Pana(i) osiedlu/wsi – są oficjalnie informowani o dochodach/wydatkach parafii?	Wskazania badanych deklarujących, że w lokalnej parafii:	
	działają jakieś mikrostruktury* (N=781)	brak mikrostruktur lub nie wiadomo, czy istnieją (N=295)
	w procentach	
Są informowani o dochodach i wydatkach	50	17
Są informowani tylko o wydatkach	14	6
Nie są informowani ani o dochodach, ani o wydatkach	36	77

* Rady duszpasterskie, ekonomiczne, zespoły charytatywne, poradnie rodzinne, koła Akcji Katolickiej, przyjaciół Radia Maryja lub wspólnoty modlitewne

Warto ponadto podkreślić, że bardzo słabe jest również poinformowanie ankietowanych o panujących w ich lokalnej parafii zwyczajach związanych z opłatami za kościelne uroczystości rodzinne. Na pytanie dotyczące tych spraw nie potrafi odpowiedzieć od 33% do 55% ankietowanych (w zależności od tego, o jaką uroczystość chodzi). Ponad jedna trzecia badanych (od 32% do 38%) deklaruje, że w ich lokalnej parafii z takich okazji składa się na ofiarę dowolną sumę pieniędzy, a pozostali respondenci (od 10% do 30%, w zależności od uroczystości) podają konkretną kwotę, zgodnie z oficjalnie lub nieoficjalnie obowiązującym w parafii cennikiem.

Tabela 8

W parafiach bywają różne zwyczaje finansowe. W niektórych z okazji uroczystości rodzinnych (...) parafianie składają na ofiarę dowolną sumę pieniędzy – taką, jaką sami uznają za słuszną. W innych zaś muszą wpłacić konkretną kwotę, zgodną z oficjalnie lub nieoficjalnie obowiązującym w tej parafii cennikiem. A jaką opłatę wnosi się w Pana(i) parafii z okazji:	Wymieniona kwota (średnia kwota)*	Dowolna ofiara, „co łaska”	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– pogrzebu	20 (654 zł)	32	48
– ślubu	17 (639 zł)	32	51
– chrztu dziecka	13 (202 zł)	38	49
– pierwszej komunii dziecka	10 (168 zł)	35	55
– zamawianej mszy świętej	30 (59 zł)	38	33

Kwoty, na podstawie których obliczono średnie, wymieniło: w przypadku pogrzebu – 210 osób, ślubu – 180 osób, chrztu dziecka – 140 osób, pierwszej komunii dziecka – 106 osób, zamawianej mszy św. – 308 osób

Z deklaracji osób twierdzących, że w ich lokalnej parafii obowiązują określonej wysokości opłaty za poszczególne uroczystości, wynika, że największych nakładów finansowych wymaga opłacenie uroczystości pogrzebowej (średnio 654 zł, maksymalna wymieniona kwota – 4 tys. zł) oraz ślubnej (średnio 639 zł, maksymalna wymieniona kwota –

2,5 tys. zł). Znacznie mniej kosztuje parafian chrzest dziecka (średnio 202 zł, maksymalna wymieniona kwota – 1,5 tys. zł) oraz jego pierwsza komunია (średnio 168 zł, maksymalna wymieniona kwota – 0,5 tys. zł). Natomiast najmniej płaci się za zamawianą mszę świętą (średnio 59 zł, maksymalna wymieniona kwota – 0,5 tys. zł).

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że dane o wysokości opłat są oparte na deklaracjach niewielkiej części badanych, gdyż znaczna ich grupa nie ma orientacji w tej sprawie, a ponad jedna trzecia utrzymuje, że w ich lokalnej parafii z takiej okazji daje się na ofiarę „co łaska”, czyli tyle, ile samemu uzna się za słuszne.

ZAANGAŻOWANIE PARAFII W ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNOŚCI PARAFIALNEJ

Odpowiedni klimat do współpracy świeckich z księżmi i brania współodpowiedzialności za sprawy parafii stwarzają te parafie, które są otwarte na problemy swojej społeczności i podejmują działania mające na celu zaspokojenie jej rozmaitych (również pozareligijnych) potrzeb. Okazuje się, że ankietowani zapytani o sytuację panującą w ich lokalnej parafii, mają na ten temat bardziej wyrobione zdanie niż w innych omawianych tu kwestiach (odpowiedzi „trudno powiedzieć” udziela od 15% do 37%).

Tabela 9

Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	76	9	15
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	53	27	20
– pomoc dla najuboższych	53	22	25
– gazetkę parafialną	48	31	20
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	45	30	25
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	36	38	26
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	34	43	22
– porady dla rodzin przeżywających trudności*	33	37	31
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	31	39	30
– opiekę nad dziećmi	28	45	26
– imprezy sportowe, turystyczne	27	47	27
– opiekę nad chorymi, hospicjum	24	51	25
– pomoc dla bezrobotnych	19	44	37
– wypożyczalnię książek	15	57	28
– klub emerytów i rencistów	11	59	30
– porady medyczne	9	62	29
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	8	63	29
– kawiarenkę parafialną	7	70	24
– inne przedsięwzięcia	2	65	33

* Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc itp.

Z uzyskanych deklaracji wynika, że najbardziej widoczną formą społecznej aktywności parafii jest organizowanie pielgrzymek do miejsc kultu w kraju (76% wskazań) i za granicą (53%) – działalność ta ma przede wszystkim swój wymiar religijny, ale także turystyczny i ze względu na dochodowość jest zaliczana do gospodarczych przedsięwzięć parafii.

Do priorytetów parafialnych należy także działalność charytatywna, przede wszystkim rozumiana jako pomoc najuboższym (53%) oraz – choć rzadziej – polegająca na organizowaniu porad dla rodzin przeżywających trudności (33%) i zapewnieniu opieki ludziom starym, niepełnym (31%), dzieciom (28%), chorym (24%), bezrobotnym (19%), a także udostępnieniu parafianom porad medycznych (9%).

Ważnym polem działań lokalnej parafii jest także gazetka parafialna – o jej istnieniu wspomina niemal co drugi badany (48%). Kolejnym priorytetem są parafialne wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży (45%). W ofercie parafialnej dosyć często pojawiają się też rozmaite zajęcia dla młodzieży (36%), a ponadto imprezy kulturalne (34%) oraz sportowe i turystyczne (27%). Mniej rozpowszechnione są wypożyczalnie książek (15%), kluby emerytów i rencistów (11%) oraz różnego rodzaju kursy edukacyjne (8%) i parafialne kawiarenki (7%).

Z porównania odpowiedzi na podobne pytania zadane w latach 1994 i 2005 wynika, że w zasadzie nie zmieniły się priorytety parafialnej działalności. Nadal najbardziej popularna jest działalność pielgrzymkowa, na drugim miejscu pod względem odsetka wskazań sytuuje się działalność charytatywna i opiekuńcza oraz kolejno: wychowawcza, kulturalna, rekreacyjna, oświatowo-edukacyjna.

Trzeba jednak podkreślić, że oferta społeczna lokalnych parafii jest obecnie uboższa niż odnotowana w lutym 2005 roku (był to czas szczególnego ożywienia religijnego Polaków, związanego z chorobą i zbliżającą się śmiercią Jana Pawła II). Obecnie ankietowani znacznie rzadziej dostrzegają zaangażowanie lokalnych parafii w rozwiązywanie różnych problemów społeczności parafialnej. Dotyczy to przede wszystkim działalności wychowawczo-opiekuńczej adresowanej do dzieci i młodzieży. W porównaniu z rokiem 2005 znacznie mniej osób wskazuje na to, że w ich parafii organizuje się opiekę nad dziećmi (spadek wskazań o 16 punktów) oraz zajęcia dla młodzieży (spadek o 12 punktów) i wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży (spadek o 8 punktów). Mniejszy zakres ma także opieka nad ludźmi starymi, niepełnymi (spadek o 11 punktów) oraz pomoc dla najuboższych (spadek

o 9 punktów) i bezrobotnych (spadek o 7 punktów). Zmalała też aktywność parafii w organizowaniu pielgrzymek krajowych (spadek o 8 punktów) oraz imprez sportowo-turystycznych (spadek o 7 punktów).

Tabela 10

Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Odpowiedzi twierdzące według terminów badań		
	XII 1994	II 2005	VIII 2008
	w procentach		
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	78	84	76
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	41	56	53
– pomoc dla najuboższych	49	62	53
– gazetkę parafialną	-	-	48
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	39	53	45
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	37	48	36
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	34	34	34
– porady dla rodzin przeżywających trudności*	-	38	33
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	34	42	31
– opiekę nad dziećmi	-	44	28
– imprezy sportowe, turystyczne	18	34	27
– opiekę nad chorymi, hospicjum	-	-	24
– pomoc dla bezrobotnych	-	26	19
– wypożyczalnię książek	-	19	15
– klub emerytów i rencistów	-	-	11
– porady medyczne	-	-	9
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	4	8	8
– kawiarenkę parafialną	-	-	7
Inne przedsięwzięcia	3	4	2

* Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc itp.

Mimo że społeczna działalność parafii ma obecnie mniejszy zasięg niż w roku 2005, nadal utrzymuje się na poziomie odnotowanym w roku 1994, a pod pewnymi względami wypada lepiej niż wtedy (częściej organizowane są pielgrzymki do miejsc kultu za granicą, wyjazdy wakacyjne dzieci i młodzieży, imprezy sportowe i turystyczne).

Obraz działań społecznych podejmowanych w lokalnej parafii w znacznej mierze zależy od tego, czy badani czują się z nią związani czy też nie. Osoby poczuwające się do przynależności do wspólnoty parafialnej dostrzegają różne inicjatywy parafialne znacznie częściej niż ci, którzy nie odczuwają związku z parafią.

Tabela 11

Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Odpowiedzi twierdzące		
	ogółu badanych	osób deklarujących, że czują się związane z lokalną parafią* (N=793)	osób deklarujących, że nie czują się związane z lokalną parafią* (N=265)
	w procentach		
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	76	83	59
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	53	56	43
– pomoc dla najuboższych	53	60	32
– gazetkę parafialną	48	52	38
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	45	50	29
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	36	40	25
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	34	39	22
– porady dla rodzin przeżywających trudności**	33	36	22
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	31	35	19
– opiekę nad dziećmi	28	31	20
– imprezy sportowe, turystyczne	27	30	17
– opiekę nad chorymi, hospicjum	24	27	14
– pomoc dla bezrobotnych	19	22	11
– wypożyczalnię książek	15	18	7
– klub emerytów i rencistów	11	12	7
– porady medyczne	9	11	3
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	8	9	4
– kawiarenkę parafialną	7	7	6
– inne przedsięwzięcia	2	2	2

* Połączono odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”, pominięto „trudno powiedzieć”
 ** Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanie, przemoc itp.

Wyniki naszych badań potwierdzają też dość oczywisty fakt, że istnienie parafialnych mikrostruktur, które umożliwiają świeckim współkształtowanie wraz z księżmi życia parafialnego, wyraźnie sprzyja rozwojowi różnych form działań zaspokajających potrzeby społeczności parafialnej.

Tabela 12

Czy w parafii działającej w Pana (i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Odpowiedzi twierdzące		
	ogółu badanych	osób deklarujących, że w lokalnej parafii działają jakieś mikrostruktury* (N=781)	osób deklarujących, że w lokalnej parafii brak mikrostruktur lub nie wiadomo, czy istnieją (N=295)
	w procentach		
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	76	87	49
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	53	61	31
– pomoc dla najuboższych	53	63	26
– gazetkę parafialną	48	57	24
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	45	53	21
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	36	44	15
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	34	42	13
– porady dla rodzin przeżywających trudności**	33	40	14
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	31	38	12
– opiekę nad dziećmi	28	34	12
– imprezy sportowe, turystyczne	27	32	11
– opiekę nad chorymi, hospicjum	24	29	9
– pomoc dla bezrobotnych	19	23	8
– wypożyczalnię książek	15	20	4
– klub emerytów i rencistów	11	14	4
– porady medyczne	9	11	3
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	8	9	3
– kawiarenkę parafialną	7	9	2
– inne przedsięwzięcia	2	3	2
* Rady duszpasterskie, ekonomiczne, zespoły charytatywne, poradnie rodzinne, koła Akcji Katolickiej, przyjaciół Radia Maryja lub wspólnoty modlitewne			
** Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc itp.			

Na zakończenie warto przypomnieć, że odnotowane w ostatnich trzech latach zubożenie społecznej oferty lokalnych parafii tłumaczy, dlaczego w tym czasie zmniejszył się krąg parafialnych beneficjentów, czyli osób korzystających w parafii z różnych inicjatyw społecznych¹¹.

CHARAKTER MIEJSCOWOŚCI A OBRAZ LOKALNEJ PARAFII

Z dotychczasowych analiz wynika, że sposób, w jaki badani postrzegają i opisują lokalną parafię, w dużej mierze zależy od tego, czy identyfikują się z nią, czy czują się jej członkami. Zrozumiałe, że obraz parafii jest silnie uwarunkowany także przez poziom uczestnictwa badanych w praktykach religijnych (im częściej praktykują, tym częściej mają pozytywne opinie o parafii). Okazuje się ponadto, że zależy on również – choć w mniejszym

¹¹ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich związkach z lokalną parafią”, wyd. cyt.

stopniu – od wielkości miejscowości zamieszkania badanych, czyli od charakteru lokalnej społeczności, w jakiej parafie działają¹².

Z deklaracji badanych wynika, że – niezależnie od charakteru społeczności lokalnej – spośród uwzględnionych w badaniu mikrostruktur najczęściej spotyka się w parafiach wspólnoty modlitewne, jednak w środowisku wielkomiejskim są one mniej zauważalne niż w mniejszych miejscowościach. Również parafialne rady duszpasterskie są rzadziej dostrzegane w parafiach wielkich i dużych miast. Natomiast gdy chodzi o poradnie rodzinne, zespoły charytatywne i koła Akcji Katolickiej, to najmniej nasycone są nimi parafie wiejskie i – dopiero w drugiej kolejności – wielkomiejskie. Z kolei najmniej kół przyjaciół Radia Maryja oraz rad ekonomicznych jest w dużych miastach.

Jak widać, uzyskany obraz jest dość złożony. Generalnie wskazuje na gorszą sytuację w parafiach wielkich i dużych miast (co wiąże się z mniejszym zaangażowaniem ich mieszkańców w praktyki religijne). Ukazuje jednak także słabe strony parafii wiejskich, gdzie rzadziej niż w innych środowiskach działają mikrostruktury organizujące pomoc dla społeczności parafialnej (poradnie rodzinne i zespoły charytatywne), a także zapewniające wiernym odpowiednią formację (koła Akcji Katolickiej).

Tabela 13

Czy w Pana(i) parafii działa(ją):	Odpowiedzi twierdzące badanych zamieszkujących:				
	wieś (N=402)	miasto do 20 tys. (N=148)	miasto 20–100 tys. (N=209)	miasto 101–500 tys. (N=169)	miasto 501 tys. i więcej (N=147)
	w procentach				
– wspólnoty religijne	60	57	60	56	47
– parafialna rada duszpasterska	55	55	60	35	33
– parafialna poradnia rodzinna	13	36	36	33	22
– parafialny zespół charytatywny	15	29	31	30	23
– parafialne koło Akcji Katolickiej	12	28	27	24	19
– koło przyjaciół Radia Maryja	18	21	27	13	23
– parafialna rada ekonomiczna	11	10	13	6	9

Od charakteru lokalnego środowiska, w jakim działa parafia, zależy również wypełnianie przez nią obowiązku informowania wiernych o jej finansach – im większa miejscowość, tym częściej jej mieszkańcy uważają, że parafianie nie są oficjalnie informowani ani o wydatkach, ani o dochodach lokalnej parafii. Generalnie, znacznie lepsza

¹² Charakter lokalnej społeczności (którego wskaźnikiem jest wielkość miejscowości zamieszkania ankietowanych) jest jednym z podstawowych wyznaczników poziomu uczestnictwa Polaków w praktykach religijnych. Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich związkach z lokalną parafią”, wyd. cyt.

jest sytuacja w parafiach wiejskich oraz zlokalizowanych w małych i średnich miastach niż w parafiach dużych i wielkich miast.

Tabela 14

Czy parafianie w tej parafii – działającej w Pana(i) osiedlu/wsi są oficjalnie informowani o dochodach/wydatkach parafii?	Odpowiedzi badanych zamieszkujących:				
	wieś (N=402)	miasto do 20 tys. (N=148)	miasto 20–100 tys. (N=209)	miasto 101–500 tys. (N= 169)	miasto 501 tys. i więcej (N=147)
	w procentach				
Są informowani o dochodach i wydatkach	47	48	43	27	28
Są informowani tylko o wydatkach	14	9	13	12	8
Nie są informowani ani o dochodach, ani o wydatkach	39	42	43	61	64

Pod względem oferty społecznej, a więc tego, co się robi w parafii dla zaspokojenia różnych (również pozareligijnych) potrzeb społeczności parafialnej, zdecydowanie najgorzej wypadają parafie wiejskie (które także są uboższe od innych w poradnie rodzinne, zespoły charytatywne i koła Akcji Katolickiej).

Z deklaracji wynika, że na wsi znacznie rzadziej niż w innych środowiskach organizowana jest działalność charytatywna, wychowawcza, opiekuńcza, rekreacyjna, kulturalna, edukacyjno-oświatowa, a także pielgrzymkowa – do miejsc kultu za granicą. Wyraźnie bardziej aktywne są parafie miejskie. Wśród nich na przykład parafie małomiejskie częściej od innych organizują imprezy sportowe i turystyczne, a także kulturalne (te na równi z parafiami ze średnich miast), częściej też prowadzą wypożyczalnię książek oraz kluby emerytów, rencistów. Z kolei parafie działające w miastach średniej wielkości wyróżniają się działalnością charytatywną – częściej organizują pomoc dla najuboższych, opiekę nad ludźmi starymi, niedołączonymi oraz chorymi. Natomiast parafie w dużych miastach bardziej niż inne nastawione są na organizowanie wyjazdów wakacyjnych dla dzieci i młodzieży. Niczym szczególnym nie wyróżniają się jedynie parafie wielkomiejskie, poza tym może, że nieco częściej zapewniają porady medyczne i prowadzą kawiarenkę parafialną (oba te pola działalności mają jednak niewielki zasięg).

Tabela 15

Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Odpowiedzi twierdzące badanych zamieszkujących:				
	wieś (N=402)	miasto do 20 tys. (N=148)	miasto 20–100 tys. (N=209)	miasto 101–500 tys. (N= 169)	miasto 501 tys. i więcej (N=147)
	w procentach				
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	74	77	81	80	70
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	39	55	63	67	59
– pomoc dla najuboższych	45	52	65	59	50
– gazetkę parafialną	36	47	59	57	56
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	33	48	50	58	50
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	24	44	43	41	46
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	28	41	41	35	36
– porady dla rodzin przeżywających trudności*	20	37	44	40	40
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	22	28	44	37	34
– opiekę nad dziećmi	16	35	37	35	36
– imprezy sportowe, turystyczne	21	36	25	30	30
– opiekę nad chorymi, hospicjum	12	23	41	31	23
– pomoc dla bezrobotnych	13	19	25	22	23
– wypożyczalnię książek	8	25	20	16	17
– klub emerytów i rencistów	7	20	13	12	9
– porady medyczne	4	11	11	9	15
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	3	9	10	11	12
– kawiarenkę parafialną	2	10	10	7	13
– inne przedsięwzięcia	2	1	2	3	4

* Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanie, przemoc itp.

Podsumowując trzeba uznać, że warunki, w jakich kształtuje się religijność polskiej wsi, są trudniejsze niż obserwowane w innych środowiskach społecznych. Mimo to, jak wskazują wyniki naszych badań¹³, mieszkańcy wsi, a szczególnie rolnicy częściej niż inni angażują się w praktyki religijne, mają też silniejsze poczucie przynależności do lokalnej parafii, częściej też włączają się w prace społeczne na rzecz kościoła i społeczności parafialnej oraz częściej wspierają swoją parafię finansowo.

Z naszych badań wynika, że odnotowane osłabienie więzi Polaków z lokalną parafią ma swoje podłoże w zmieniającej się rzeczywistości parafialnej, która obecnie w mniejszym stopniu niż trzy lata temu stwarza warunki do tego, by świeccy stawali się współgospodarzami lokalnych parafii.

¹³ Zob. komunikat CBOS „Polacy o swoich relacjach z lokalną parafią”, wyd. cyt.

W porównaniu z rokiem 2005 zmalało nasycenie lokalnych parafii mikrostrukturami sprzyjającymi współdziałaniu świeckich z księżmi. Ankietowani rzadziej zauważają działanie zarówno wspólnot modlitewnych, jak i zespołów charytatywnych, poradni rodzinnych, kół Akcji Katolickiej i rad ekonomicznych (które w relacjach badanych pojawiają się najrzadziej, a powinny zajmować się newralgicznym problemem współpracy w kwestiach finansowych). Na niezmiennym poziomie pozostały tylko wskazania dotyczące istnienia parafialnych rad duszpasterskich.

Zmalało też zaangażowanie lokalnych parafii w zaspokajanie rozmaitych, również pozareligijnych, potrzeb społeczności parafialnej. Dotyczy to przede wszystkim działalności wychowawczo-opiekuńczej adresowanej do dzieci i młodzieży – ankietowani rzadziej dostrzegają w swojej lokalnej parafii zorganizowaną opiekę nad dziećmi, zajęcia dla młodzieży, a także wyjazdy wakacyjne dla młodego pokolenia. Mniejszy zakres ma również opieka nad ludźmi starymi, niedołączonymi oraz pomoc dla najuboższych i bezrobotnych. Zmalała też aktywność parafii w organizowaniu pielgrzymek krajowych oraz imprez sportowo-turystycznych.

Należy jednak pamiętać, że mimo zmian na gorsze, lokalna parafia nadal dla większości społeczeństwa jest centrum życia religijnego, dla znacznej grupy jest też szkołą społecznego działania na rzecz wspólnoty religijnej i społeczności lokalnej oraz miejscem, gdzie znajdują oparcie w potrzebie. Zapewne także dlatego znacząca większość Polaków nadal czuje się związana ze swoją lokalną parafią.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA